
ԳՐԱԿԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՋՈՆ ՉԻՎԵՐԻ ՊԱՏՄՎԱԾՔՆԵՐԻ ՀԵՐՈՍՆԵՐԻ ՆԵՐՔԻՆ ԲԱՐԴՈՒՅԹՆ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՎ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՀԱՐԱՔԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ

ՄԱՐԻՆԵ ԱՆԴՐԱՅԱՆ

Ռուս գրող Լև Տոլստոյի «Աննա Կարենինա» վեպի հայտնի արտահայտությունը, այն է՝ «Երջանիկ ընտանիքները նման են իրար, յուրաքանչյուր դժբախտ ընտանիք դժբախտ է յուրովի», իսկ և իսկ բնութագրում է գրականագետ Կաթրին Ջուրքայի բնորոշումը, համաձայն որի 1950-ականներին ամերիկյան ընտանիքը գտնվում էր խեղվածքի մեջ¹: Յուրաքանչյուր դժբախտ ընտանիք նման է մյուսին, իսկ երջանիկ ընտանիք հասկացություն որպես այդպիսին գոյություն չունի: Ըստ Ջուրքայի՝ չիվերյան արվարձանում ընտանեկան երջանկությունը բավականին անհասանելի երազանք է: Այդ երազանքը, Ջուրքայի բնորոշմամբ, բարեկեցիկ կյանքի ծաղրերգական հակաթեզ է. կյանք, որտեղ գոհունակություն ոչ մի առումով գոյություն չունի²: Չիվերի հերոսները սովորաբար ունեն բավարար գումար, հարմարավետ տներ, լավ աշխատանք և ընտանիք: Նրանք ապրում են այն զգացողությամբ, որ այն, ինչ ունեն, բավարար հիմք է՝ երջանիկ լինելու համար, սակայն իրականությունն այլ է: Նրանք խորապես դժբախտ են, արվարձանը կարծես բանտ է մարդու ներքին ազատության համար: Գրականագետ Ռոբերթ Ա. Մորեյսը «Ձուգահեռականներից դեպի դրախտ. Չիվերի արձակի լիրիկական կառուցվածքը» («From Parallels to Paradise: The Lyrical Structure of Cheever's Fiction») հոդվածում գրում է. «Չիվերի հերոսները սովորաբար միջին խավի մարդիկ են, որոնց կյանքն աստիճանաբար մոտեցրել է վերացական կյանքի խաչմերուկներին: Բոլորը կանգնել են միևնույն խնդրի առջև. ինչպես ապրել մի աշխարհում, որը, չնայած միջին խավին հատկանշական հարմարություններին և երաշխիքներին, հանկարծ վեր է ածվում անհյուրընկալ, երբեմն վտանգավոր մի աշխարհի: Այն, կարծես, օրեցօր դառնում է ավելի ու ավելի անտրամաբանական և անհեթեթ,

¹ Catherine Jurca, *White diaspora*, Princeton University press, 2001, p. 166-167.

² Նույն տեղում, էջ 166:

մի աշխարհ, որտեղ «գոյատևման բարոյական շղթան» փոխակերպվել է սովորական պարուրակի, իսկ շաղակրատանքը խորամտությունից տարբերակելը աստիճանաբար ավելի ու ավելի է բարդանում, ինչին քաջածանոթ է ժամանակակից արվեստի, երաժշտության և գրականության լսարանը»³: Գրականագետ Րալֆ Վուդը իր «Ջոն Չիվերի պարկեշտ և բարեգութ մարդասիրությունը» («The Modest and Charitable Humanism of John Cheever») հոդվածում նույնպես պնդում է, որ Չիվերի պատմվածքներում որպես թեմա հաճախ է շոշափվում մարդկային կյանքի հակասությունների շղթան: Այն կարող է արտաքուստ լինել զավեշտալի, սակայն իր հիմքում լինել ողբերգական⁴: Երկու գրականագետները կարևորում են Չիվերի պատմվածքներում հերոսների կերպարների ընդհանրությունը: Չիվերի հերոսները հաճախ գտնում են իրենց վախի, անապահով վիճակի և կասկածի իրավիճակներում, որում երբևէ չեն հայտնվել: Ապրելով արվարձանում և լինելով միջին խավի մի մասնիկը՝ նրանք հայտնվել են սոցիալական պայմանականությունների մեջ և վաղ թե ուշ ստիպված են պայքարելու ու գտնելու ճանապարհ՝ այդտեղից դուրս գալու համար:

Ժամանակակից ընտանիքը և կնոջ հասարակական դիրքը Չիվերի ուշադրության կենտրոնում են: Չիվերի պատմվածքներում միջին դասի ամերիկյան ընտանիքի անդամների միջև բախումն անխուսափելի է: Այն կարող է պայմանավորված լինել թե՛ հասարակական կարգովանոնի հետ անհամաձայնությամբ, թե՛ սոցիալական և անձնական դրդապատճառներով: Այս աններդաշնակությունները բերում են մարդու մեկուսացմանը և օտարմանը ոչ միայն հասարակությունից, այլ նաև ընտանեկան միջավայրից:

«Ամառանոցային ամուսին» («The Country Husband», 1954թ.) պատմվածքում Ջոն Չիվերը ներկայացնում է ընտանեկան հարաբերությունների ճգնաժամային պատկերը: Ինքնաթիռով տուն մեկնելիս պատմվածքի գլխավոր հերոս Ֆրենսիս Ուիդը հայտնվում է անկանխատեսելի իրավիճակում: Տեխնիկական խնդիրների պատճառով ինքնաթիռն արտակարգ վայրէջք է կատարում: Ֆրենսիսը լցված է տեղի ունեցածի մասին կնոջը և երեխաներին պատմելու ցանկությամբ, սակայն տուն մտնելուն պես հանդիպում է ընտանիքի անախորժ մթնոլորտին. երեխաները բղավում են, վիճում միմյանց հետ, կինը

³ Robert A. Morace Twentieth Century Literature Vol. 35, No. 4 (Winter, 1989), From Parallels to Paradise: The Lyrical Structure of Cheever's Fiction, p. 509.

⁴ Ralph C. Wood, The Modest and Charitable Humanism of John Cheever, Christian Century 17 Nov. 1982, Religion Online. Web.

նյարդային վիճակում է: Տեղի ունեցածից Ֆրենսիսի պատմելու ցանկությունը մարում է: Ավելին՝ ընտանիքի անդամներին առանձնապես հետաքրքիր էլ չէ նրա հետ տեղի ունեցածը: Նրանց անտարբերությունը պատճառ է դառնում, որ Ֆրենսիս Ուիդը սիրահարվի իր երեխաների խնամակալուհուն՝ երիտասարդ Ան Մըջիսոնին: Նոր սերը նոր զգացողություններ է պարգևում Ֆրենսիսին, փոխում նրա աշխարհընկալումը: Այժմ Ֆրենսիսը զգում և տեսնում է այնպիսի երևույթներ, որոնք նախկինում կարող էր չնկատել. «Առավոտը կարծես շողշողացող լույսի կամուրջ էր գցել նրա խառնաշփոթ գործերի վրա: Նա հուզված էր, իսկ տրամադրությունը բարձր էր: Աղջկա պատկերը, կարծես, նրան հաղորդակից էր դարձրել մի ինչ-որ խորհրդավոր ու դյուբիշ աշխարհի հետ»⁵:

Ֆրենսիսի պատմությամբ Զիվերն ըստ էության փորձում է ցույց տալ մարդու կյանքում գոյություն ունեցող այն երևույթը, որին հասարակությունը կարող էր վերաբերվել քննադատորեն: Ակնհայտ է, որ Ֆրենսիսն ըմբոստանում է Շեյդի Հիլլում տիրող հասարակական կարգուկանոնի դեմ: Շեյդի Հիլլում չկա անբարոյականության, ամուսնալուծության և վարկաբեկված լինելու օրինակ. «Ամեն ինչ ավելի կարգավորված էր, քան երկնային թագավորությունում»⁶: Նա սկսում է տարօրինակ վարք ցուցաբերել:

Գնացքում վիրավորում է տարեց կնոջը՝ տիկին Ռայթսոնին: Պատճառը կնոջ հետաքրքրությունն է, թե ինչ պետք է անի իր վարագույրների հետ, քանի որ դրանք պատուհաններին չեն համապատասխանում: Ուիդը կոպտում է նրան. «Ձեր լուսամուտները հարկավոր է ամուր մեխել և ներսից սև ներկել»⁷: Գիտակցելով արարքը՝ Ֆրենսիսն անսպասելիորեն իրեն հանգիստ է զգում: Նա հանկարծ սկսում է հասկանալ, որ արվարձանային բարքերից դուրս աշխարհն առեղծվածային է, հետաքրքիր, և նա ուզում է լինել դրա մի մասնիկը, բայց չգիտի՝ ինչպես անել: Ֆրենսիսը գաղտնի ապարանջան է գնում Անի համար: Անապաստան փոքրիկ Գերտրուդ Ֆլանդրին պատահականորեն հայտնվում և ականատես է լինում նրանց համբույրին: Լռություն պահպանելու համար Ֆրենսիսը գումար է տալիս նրան և շարունակում արկածը՝ մինչև նոր խնդիրների ի հայտ գալը: Ֆրենսիսի արկածն ավարտվում է, երբ հարևան Քլեյթոն Թոմասի հետ զրույցից իմանում է, որ վերջինս նշանադրվել է Ան

⁵ Ջոն Զիվեր, Երևան, «Սովետական գրող», 1985, էջ 277:

⁶ Նույն տեղում, էջ 280:

⁷ Նույն տեղում, էջ 279:

Մըջիստնի հետ: Ֆրենսիսը դառնում է ավելի նյարդային և ծեր կնոջը վիրավորելու պատճառով վիճում կնոջ հետ: Այնուհետև վիճաբանությունը փոխվում է ավելի լուրջ թեմայի: Ֆրենսիսի կինը պնդում է, որ սիրված չէ: Նույնիսկ մտածում է թողնել ամուսնուն, սակայն Ֆրենսիսին հաջողվում է համոզել կնոջը իրեն չլքել. «Օ, սիրելիս, ես չեմ կարող թողնել քեզ, որ հեռանաս: Չեմ կարող թողնել քեզ, Ջուլիա, - ասաց Ֆրենսիսն ու գրկեց կնոջը: Ինձ թվում է, որ պետք է մի որոշ ժամանակ էլ մնամ և հոգ տանեմ քո մասին»⁸:

Բոլոր այս հակասությունները ղեկավարում են Ֆրենսիսին և բերում հասցնում նրան կյանքի կարևոր ընտրության առջև. «Մոայլության զգացումն անտանելի էր, և նա շատ պարզորոշ տեսնում էր, որ հասել է այն կետին, ուր հարկավոր է ընտրություն կատարել»⁹: Մտորումներից հետո Ֆրենսիսը վերջնականապես որոշում է, որ հոգեբույժի մոտ գնալը կարող է օգնել իրեն:

«Բժիշկ Հըրցըզ, ես սիրահարվել եմ»¹⁰: Ֆրենսիսի կյանքում սա առաջին դեպքն է, երբ նա այլ անձի մոտ ազնվորեն բարձրաձայնում է իր զգացողությունները և գիտակցում, որ նոր ծնված սերը ստեղծում է այն խնդիրները, որոնք պատրաստ է լուծելու: Բժիշկ Հըրցըզի խորհրդով Ֆրենսիսը սկսում է զբաղվել հյուանագործությամբ, որի մեջ կարողանում է գտնել իսկական մխիթարանք և մոռանալ Անի հանդեպ կիրքը: Այդուհանդերձ Ֆրենսիսը կարող է իրեն համոզել, որ սովորական կյանքով ապրելն ինքնին որոնում է: Պատմվածքի ավարտի տեսարանը ցույց է տալիս Ուիլի տան երեկոյան խաղաղ մթնոլորտը, որտեղ ամեն ինչ այնպես է, ինչպես որ պետք է լիներ: Պատմվածքի վերջնական հանգուցալուծումը չի ենթադրում դրամատիկ լուծում: Իուջին Չեզնեքը «Ջոն Չիվերի վարժ հնարքը» («The Domesticated Stroke of John Cheever») հոդվածում մեկնաբանում է պատմվածքի ավարտը. «Ամեն ինչ վերադառնում է իր նախկին վիճակին, թվում է՝ ընտանիքում կվերադառնա կարգուկանոնը»¹¹:

Ըստ Բալֆ Վուդի՝ պատմվածքն այսպիսի եղանակով ավարտելը Չիվերին բնորոշ հատկանիշներից մեկն է: Փաստորեն, երբ պատմվածքի հերոսները սկսում են ընկալել դաժան ճշմարտությունը սեփական գոյության և աշ-

⁸ Ջոն Չիվեր, էջ 292:

⁹ Նույն տեղում, էջ 294:

¹⁰ Նույն տեղում, էջ 296:

¹¹ Eugene Chesnick, The Domesticated Stroke of John Cheever, R.G.Collins. «Critical Essays on John Cheever», p. 131.

խարհի մասին, նրանք նորից ընկղմվում են իրենց՝ արդեն իսկ սովորական դարձած անտարբերության մեջ»¹²:

Ֆրենսիսը սովորական միջին խավի ներկայացուցիչ է, ով ապրում է զգացմունքային փոփոխություններ: Այն նոր լիցք է տալիս նրան, նոր շունչ հաղորդում, սակայն հասարակության կապանքներն այնքան ուժեղ են, որ տրորում են նոր հոգեվիճակը: Ինչ-որ առումով Ֆրենսիսը վերադառնում է իր «սովորական դարձած անտարբերությանը», անտարբերություն, որի մասին խոսում էր Ռ. Վուդը: Իրականում պատմվածքը չի հուշում, որ Ֆրենսիսը երջանիկ է: Այն ցույց է տալիս, որ հերոսի համար արկածն ավարտվել է, և ժամանակն է վերադառնալ սովորական ապրելակերպին: Ինչպես «Շեյդի Հիլլի կողոպտիչը» («The Housebreaker of Shady Hill», 1956թ.) պատմվածքի հերոս Ջոնի Հեյքը, Ֆրենսիսը ևս վտանգի տակ է դնում իր ամուսնությունը, սակայն Ջուլիա Ուիդը, ի տարբերություն Քրիստինա Հեյքի, արժևորում է ընտանիքը և ներում ամուսնուն:

Հետաքրքիր է այն հանգամանքը, որ Ջոն Չիվերի դուստրը՝ Սյուզան Չիվերը, իր «Տունը մթությանից առաջ» («Home before dark», 1984) գրքում վերհիշում է հոր հետ տեղի ունեցած նմանատիպ իրավիճակ: Կարելի է ենթադրել, որ Չիվերը ստեղծած կերպարների միջոցով վերապրում է իր ներքին զգացողությունները: Գրողն իր կերպարներին ներկայացնում է այնպիսի իրավիճակներում, որոնք փորձված են սեփական անձով: Հնարավոր է, որ պատմվածքների հերոսների նկատմամբ կարեկցական վերաբերմունքի դրսևորումը պայմանավորված է հենց գրողի ինքնաարտահայտմամբ: Նրա հումանիզմը շատ դեպքերում բխում է անձնական հետաքրքրությունից: Կարող ենք ենթադրել նաև, որ Չիվերի նման վերաբերմունքը չի բացատրվում մեծահոգությամբ, այլ ստեղծվում է ինքնապաշտպանության ու համակրանքի սեփական կարիքից:

«Չորրորդ խուճապ» («The Fourth Alarm», 1970թ.) պատմվածքի գլխավոր հերոսը, ի տարբերություն Ֆրենսիս Ուիդի, իր գործողություններում ավելի պասիվ է, այստեղ կինն է նոր զգացողություններ ապրելու ցանկությամբ տոգորված: Չիվերն օգտագործում է այնպիսի կերպար, որը հիմնականում պատկերում է սովորական փոքր մարդուն, ով, չնայած իր բնույթին, ուժ է գտնում վերափոխվելու և իր կյանքին նոր իմաստ տալու: Պատմվածքը պարզորոշ

¹² **Ralph C Wood**, The Modest and Charitable Humanism of John Cheever, Christian Century 17 Nov. 1982. Religion Online. Web.

նկարագրում է, թե ինչ է տեղի ունենում ամուսինների միջև: Հերոսը գիտակցում է, որ իր կյանքում տեղի են ունենում փոփոխություններ, սակայն ընդունակ չէ կամ չի ցանկանում հասկանալ ժամանակային փոփոխությունը: Ամուսինը խոսում է կնոջ, Բերթայի և նրա «հին սովորույթներից և հատկություններից ազատվելու» մասին: Բերթան ուսուցչուհի է և ազատ ժամանակ միանում է թատերական սիրողական խմբին: Նա շատ է ցանկանում դեր ունենալ թատերական ներկայացման մեջ, և երբ կատարվում է նրա ցանկությունը, խորապես երջանիկ է զգում: Սկզբում ամուսինն անակնկալի է գալիս և չգիտի ինչ անել, նա չի համակերպվում կնոջ նոր մտքերի հետ, անգամ ցանկություն է հայտնում բաժանվել նրանից: Սակայն պարզվում է՝ ժամանակակից հասարակությունը չունի նման նախադեպ. «Նյու Յորքում ոչ մի իրավաբան չի վերցնի բաժանման գործն առանց նախադեպի»¹³: Մինչ Ֆրենսիս Ուիդի կինը՝ Ջուլիան, վիճում է ամուսնու հետ և առաջարկում բաժանվել, Բերթայի ամուսինը զիջում է և, ի վերջո, հանձնվում: Նա գնում է թատրոն՝ տեսնելու կնոջ ներկայացումը: Երբ հանդիսատեսը պահանջում է մերկանալ և մասնակցել խաղին, նա բարձրանում է բեմ, սակայն միևնույն ժամանակ պատրաստակամ չէ թողնել դրամապանակը, ժամացույցը և մեքենայի բանալիները: Չիվերը ենթադրում է, որ մեր ինքնությունը հաճախ իրերի մեջ է, որն ունենք մեր գրպաններում կամ պայուսակներում, իսկ այդ մտքերից ազատվելու համար պետք է ուժեղ կամք ու բնույթ ունենալ: Չիվերը միևնույն ժամանակ և հեգնում է հերոսի լրջախոհությունը և ցուցաբերում կարեկցանք ու ըմբռնում: Կարճ քննարկումից հետո հերոսը հագնում է զգեստը և, տոգորված լավ զգացողությամբ, դուրս գալիս թատրոնից: Որոշ ժամանակ անց Բերթան դադարեցնում է իր ուսուցչական պայմանագիրը և տեղափոխվում թատրոնին մոտ գտնվող հյուրանոցային սենյակ: Բերթան ապրում է նոր զգացողություններ, որը երբևէ չի զգացել: Նա խոստովանում է ամուսնուն, որ օտար մարդկանց առջև մերկ լինելն իրեն հաճույք է պատճառում. «Այնտեղ ես մերկ էի և չունեի ամոթի զգացում: Միակ բանը, որն ինձ անհանգստացնում էր, այն էր, որ ոտքերս կարող են կեղտոտվել»¹⁴: Պատմվածքի հերոսուհու կյանքում տեղի ունեցած զգացմունքային փոփոխությունը նման է «Ամառանոցային ամուսին» պատմվածքի հերոս Ֆրենսիս Ուիդի զգացողություններին: Սա Չիվերի պատմվածքների ընդհանուր առանձնահատկություններից մեկն է, երբ հերոսն (այս

¹³ Alfred A. Knopf, The stories of John Cheever, New York 1978, p. 647.

¹⁴ Նույն տեղում, էջ 646:

դեպքում կինը) իր միջին տարիքում ապրում է զգացմունքային փոփոխություն: Կարող ենք վերհիշել նաև «Բրիգադիրը և գոլֆ ակումբի այրին» պատմվածքի հերոս պարոն Փասթերնին, ով տարվել էր հարևան միսիս Ֆլեննագանով:

Չիվերը փորձում է ներկայացնել իր հերոսներին զգացմունքային միևնույն վիճակներում: Ինչպես տեսնում ենք, Չիվերը չի կառուցում իր պատմվածքները հերոսական մեծ արարքներով, այլ ցույց է տալիս հասարակ մարդկանց ձախողությունները կամ հաղթանակները: Չիվերին ավելի շատ հետաքրքրում է ոչ թե մարդու անհատականությունը, այլ նրա դիրքն ընտանիքի և հասարակության բարոյական, հոգեբանական հարթությունում: Հերոսների վարքն առավելապես որոշվում է որպես ընտանիքի անդամ՝ հայր, եղբայր, ամուսին կամ սիրեկան:

«Յտեսություն, եղբայր» («Good by, my brother», 1951թ.) պատմվածքում գրողը վեր է հանում միջին խավին պատկանող երկու եղբայրների միջև բախումը, կյանքի և իրականության նկատմամբ նրանց տարբեր ըմբռնումները: Պատմվածքի սկզբում Փոմերոյների ավագ եղբայրը պատմում է իր ընտանիքի, միմյանց նկատմամբ անձնվեր լինելու և հոգևոր կապի մասին: «Ընտանիքիս մասին շատ չեմ մտածում, բայց երբ հիշում եմ նրանց և ծովափը, որտեղ ապրում էինք, և ծովի աղը, մտածում եմ, որ այն մեր արյան մեջ է, և ես ուրախ եմ, որ Փոմերոյ եմ... Քանի դեռ մենք տարբերվող ընտանիք չենք, վայելում ենք այն պատրանքը, երբ Փոմերոյները միասին են, նրանք առանձնահատուկ են»¹⁵:

Փոմերոյ ընտանիքի անդամները յուրաքանչյուր ամառ համախմբվում են Մասաչուսեթսի ծովափին գտնվող իրենց ամառանոցում, և միայն տարվա այս ժամանակահատվածում նրանց է միանում նաև առանձին բնակվող եղբայրը՝ Լոուրենսը՝ ընտանիքով հանդերձ: Պարզվում է, որ ընտանեկան հարաբերություններն այն չեն, ինչպես ներկայացվում է: Պատմվածքի սկզբից իմանում ենք, որ Փոմերոյների հայրը տարիներ առաջ խեղդվել է ծովում, թեև գրողը հերքում է ծովի՝ սարսափ ներշնչող պատկերը: Լոուրենսը զգուշացնում է ընտանեկան տան խորտակման մասին, ինչը ենթադրաբար հուշում է ընտանիքի կործանումը. «Ծովի պատը ճեղք է տվել: Ես այդ տեսա այս ցերեկ: Դուք այն վերանորոգել էիք 4 տարի առաջ և ծախսել 8 հազար դոլլար: Դուք չեք կարող այն կրկնել 4 տարին մեկ անգամ»¹⁶: Պարզ է դառնում նաև, որ Լոուրենսը մոր

¹⁵ Նույն տեղում, էջ 3:

¹⁶ Alfred A. Knopf, The stories of John Cheever, New York, 1978, p. 7.

հետ հակասություններ ունի: Նա նրան համարում է մակերեսային, չար, վնասակար և չափից ավելի ուժեղ: Նա նույնիսկ կ'նոջ՝ Ռուբի հետ ամուսնության ու երեխաների լույս աշխարհ գալու մասին լուրը չի հայտնել նրան:

Լոուրենսը, կարծես, մտադրված է փչացնել ընտանիքի միությունն իր վատատեսությամբ, ընտանեկան զվարճանքներին միանալու, երկխոսելու դժկամությամբ: Նա մերժում է թենիս խաղալու, ծովում լողալու և այլ զվարճանքների մասնակցելու հրավերը, իսկ դիմակահանդեսի երեկույթի ժամանակ, երբ բոլորը հանդերձավորված էին հարսանեկան զգեստներով, Լոուրենսն ու իր կինը հայտնվում են առօրյա զգեստներով. «Նա չէր խաղում մոլեխաղեր, ոչ թե գումարն էր խնդիրը կամ սկզբունքները, այլ այն, որ մտածում էր խաղի հիմարության և ժամանակի կորուստ լինելու մասին»¹⁷: Սա խոսում է Լոուրենսի՝ ընտանիքից առանձնացված լինելու մասին: Լոուրենսը չի կիսում իր ընտանիքի անդամների նախասիրությունները, նրա համար դրանք անհասկանալի են: Հատկանշական է, որ Փոմերոյները սիրում են լողալ: Լոդն այստեղ կարելի է բնորոշել որպես ինքնամաքման խորհրդանիշ, թեև Չիվերի պատմվածքներում հաճախ այն օգուտ չի տալիս, ինչպես օրինակ «Լողորդը» («The Swimmer», 1964թ.) պատմվածքի հերոս Նեդի Մերիլի պարագայում է: Կարող ենք մտածել, որ պատմվածքի դրամատիկ լարվածությունն անձի ներքին երկպառակության արդյունքն է: Պատմվածքում այն միտքն է զարգացվում, որ աշխարհն, ի վերջո, երկիմաստ է, լի հակադրություններով՝ լավի ու վատի, տառապանքի ու հաճույքի: Լոուրենսը տեսնում է միայն կյանքի վատ կողմերը: Չիվերի հերոս Լոուրենսը միայնակ է, բայց, ի տարբերություն «Շեյդի Հիլի կողոպտիչը» պատմվածքի հերոս Հեյքի, նրա միայնակությունը սեփական որոշմամբ է կատարվել, իսկ այդ միայնակությունը հաղթահարելու համար մարդը պետք է ապրի ընտանեկան ներդաշնակության մեջ:

«Որդը խնձորում» («The Worm in the Apple», 1978թ.) պատմվածքը Քրաչմանների ընտանիքի մասին է: Պատմվածքը սկսվում է այս կերպ. «Քրաչմաններն այնքան երջանիկ էին, զուսպ իրենց վարքագծում և գոհ այն ամենից, ինչը հանդիպում էր իրենց ճանապարհին, որ ինչ- որ մեկը ստիպված էր կասկածել, որ իրենց վարդագույն խնձորում կա որդ, և պտղի այդ արտասովոր վարդագույնը կարծես կոչված էր կոծկելու այդ վարակի լրջությունը և խորությունը»¹⁸: Քրաչմանները կենսուրախ մարդիկ են, ապրում են գոհու-

¹⁷ Նույն տեղում, էջ 12:

¹⁸ **John Cheever**, *The stories of John Cheever*, Alfred A. Knopf, New York, 1978, p. 285.

նակությամբ, նրանց վարքագծում չի նկատվում դժգոհության նշույլ: Հեղինակին հետաքրքրում է հենց այս հանգամանքը, և նա կասկածամտորեն ամեն կերպ ձգտում է ընտանիքում գտնել «որդ»: Որդն այստեղ փոխաբերական իմաստով է գործածվում՝ նկատի ունենալով ընտանեկան գծողության նշույլ կամ մեղավորություն: Զիվերի համոզմամբ երջանկությունը միշտ առաջացնում է կասկած, ինչը համարվում է անսովոր ու ինչ-որ արտասովոր երևույթ: Գրողի ուշադրության կենտրոնում Քրաչմանների ընտանիքի անդամներն են, նրանց բնույթը և բոլոր այն ազդեցությունները, որոնք ձևավորում են նրանց կյանքն ու որոշումները: Զիվերը փորձում է թվարկել այն բոլոր հնարավոր ծախողումները և դժվարությունները, որոնք կարող էին պատահել Քրաչմանների կյանքում: Օրինակ՝ տան պատուհանների մեծ լինելը Զիվերի կարծիքով պայմանավորված է Քրաչմանների մեղքի զգացողության բարդույթով, որպեսզի շատ լույս ներթափանցի բնակարան: Ընտանիքի հայրը՝ Լարին, այնպիսի խանդավառությամբ էր յուրաքանչյուր անգամ գնում աշխատանքի, որ կարելի էր մտածել, որ նա փորձում է փախուստի դիմել ինչ-որ բանից. «Լարիի մասնակցությունը համայնքի կյանքին այնքան եռանդուն է, որ նրան ժամանակ գրեթե չի մնում ինքնագնմանը»¹⁹: Հաջորդ լուծումը պատկերվում է այս կերպ. «Նա ամենուր էր: Եղել է երկաթուղային գծում, հետո սրինգ է նվագել երաժշտական ակումբում, վարել է հրշեջ մեքենա, ծառայել դպրոցական խորհրդում, գնացել Նյու Յորք յուրաքանչյուր առավոտ ժամը 8.30-ին: Ի՞նչ վիշտ էր նրան մտատանջում: Հնարավոր է՝ նա ուզում էր ունենալ մեծ ընտանիք: Ինչո՞ւ նրանք ունեն ընդամենը երկու երեխա, ինչո՞ւ երեքը կամ չորսը չունեն: Հնարավոր է՝ Թոմի ծնվելուց հետո իրենց հարաբերություններում եղել է ինչ-որ խնդիր»²⁰: Կամ իրենց կյանքի հարմարավետության, հնարավոր է՝ նրանց դատեր վաղաժամ հղիությունն ինչ-որ խնդիրներ է առաջացրել: Հնարավոր պատճառների ցուցակը կարող է թվալ անվերջ, սակայն ոչ մեկը դրանցից ճշգրիտ չի լինում: Քրաչմանները երջանիկ են, գոհ իրենց կյանքից ու կարևոր չէ, թե ինչ սև ամպ է կախվել նրանց տան վրա: Քրաչմանները պարզապես թույլ չեն տալիս, որպեսզի իրենց սխալներն անհանգստություն պատճառեն իրենց, և այս վերաբերմունքը կարելի է տեսնել այն ժամանակ, երբ նրանց դուստրն իր առաջնեկին վաղաժամ է ունենում: Երեխան ժամանակից շուտ է ծնվել, սակայն սա էլ տխրելու պատճառ չէ Քրաչմանների համար: Նրանք պարզապես ուրախ են,

¹⁹ Նույն տեղում, էջ 285-286:

²⁰ Նույն տեղում:

որ թռռիկ են ունեցել, և էական չէ, թե ինչ բարդություններ են եղել նրա ծննդյան ժամանակ: Չիվերն ակնհայտորեն փորձում է գտնել Քրաչմանների ընտանիքում ինչ-որ մեղավորություն, որը կարող է ծաղրի ենթարկել արվարձանում բնակվող մարդկանց, սակայն գրողի ջանքերը, պարզվում է, ապարդյուն են. «Դուք առնվազն կարող եք տեսնել, թե ինչպես են սովորականի պես նրանք իրենց ժամանակը վատնում: Բայց, միգուցե, բախտի բերմամբ կամ իրենց զուսպ և առողջ ապրելակերպի շնորհիվ է, որ նրանք չեն զրկվել ո՛չ իրենց մազերից և ո՛չ էլ ատամներից: Նրանց էյֆորիայի չափանիշը մնացել է զորավոր: Չնայած Լարին հրշեջ մեքենա այլևս չէր վարում, բայց նրան դեռ կարելի էր տեսնել կապի երկաթգծում, «Chamber Music» ակումբում, 8.30-ի սահմաններում 50 յարդ երկարություն ունեցող գնացքում: Նրանք Հելենի միջնորդի խոհեմության և խորաթափանցության շնորհիվ դարձան ավելի ու ավելի հարուստ, ապրում էին ուրախ ու երջանիկ»²¹: Չիվերը պատմվածքի եզրափակմամբ արտահայտում է իր հիասթափությունը Քրաչմանների ընտանիքի նկատմամբ: Թերևս պատճառն այն է, որ նրանց ընտանիքում լիակատար երջանկություն է տիրում, և չկա անհանգստացնող խնդիր: Կարծում ենք՝ գրողի ոչ գոհունակ վիճակը պայմանավորված է նրանով, որ երջանիկ ընտանիքի պատկերը կասկած կամ ձանձրույթ է առաջացնում: Չիվերի այս վերաբերմունքը զարմանալի չէ, քանի որ նրա պատմվածքների մեծամասնության մեջ կարող ենք գտնել ոչ ներդաշնակ ընտանեկան պատմություններ: Այնուհանդերձ, մեղադրանքներից և հերթական արդարացումներից հետո բացահայտում ենք, որ ընտանիքում այդ «որդը» չկա: Ի տարբերություն մյուս ընտանիքների՝ Քրաչմանների դեպքում Չիվերը գողության, հարբեցողության և դավաճանության դեպք չի բացահայտում և, որևէ մեղավորություն չգտնելով, ծաղրանքով գտնում է մի թերություն, երևույթ, որը սկզբնապես էր փնտրում. Քրաչմանները ձանձրալի են: **Կարելի է մտածել, որ պատմվածքը ծաղրական պատասխան է՝ ուղղված այն քննադատներին, ովքեր փնտրում են որդ «արվարձան-խնձորում», և ինչպես գրականագետ Լին Ուոլդլանդն է նշում, այս իմաստով սա այլ պատմվածքների ցինիզմի հակաթույնն է**²²:

Այսպիսով, թեև Չիվերի ընտանեկան պատմությունները տարբերվում են իրարից, սակայն ունեն ընդհանրություններ. պատմվածքի հերոսները, կար-

²¹ Նույն տեղում, էջ 285-288:

²² Lynne Waldeland, John Cheever, Boston, Twayne, 1979.

ծես, պարուրված են միևնույն զգացողությամբ՝ մենություն, հիասթափություն, ծանծրայթ, սիրո պակաս: Այս երևույթները դառնում են շարժառիթներ՝ կյանքը վերափոխելու համար: Պատմվածքներում նաև այն միտքն է զարգացնում, որ ընտանեկան ոչ լիարժեք հարաբերություններում մարդու անհատականությունը կորչում է, և երբ անձը փորձում է վերագտնել իրեն, ինքնըստինքյան դուրս է գալիս ընտանեկան միջավայրից դեպի դրսի աշխարհ: Սակայն խնդիրն այն է, որ մարդը միայն ընտանիքում մենակ չէ, նա մենակ է նաև հասարակության մեջ, քանի որ որևէ մեկն ընդունակ չէ հասկանալու մարդու մտահոգությունները: Սովորական մարդկային ջերմությունը, հոգատար վերաբերմունքն այստեղ ևս բացակայում են: Մեր կարծիքով գրողի հիմնական պահանջը մարդկանց իրար միավորելն է, իսկ դրան հասնելու համար մարդը պետք է կամ իրեն գոհաբերի, կամ ուրիշին: Ամերիկացի սոցիոլոգ Դեյվիդ Ռիսմանն իր «Միայնակ բազմություն» («The lonely crowd», 1950թ.) գրքում փորձել է բացատրել ամերիկյան կյանքին բնորոշ այս երևույթը՝ մարդու օտարումը հասարակությունից: Գրքում այն միտքն է զարգացվում, որ բոլոր ամերիկացիները միևնույն կենսակերպն ունեն: Ամերիկացի սոցիոլոգը քննադատում է Միացյալ Նահանգների քաղաքացիներին, ովքեր կորցրել են իրենց անհատականությունը: Նրա խորհուրդն էր ամերիկացիներին՝ դառնալ նոր դասի ներկայացուցիչներ: «Արվարձանների բարոյական կարգ»-ում Մ.Պ.Բաումգարտերը ներկայացնում է հետպատերազմյան Ամերիկայում արվարձանների բարոյական չափանիշների բացակայությունը: Ըստ նրա՝ գոյություն ունի համայնքների կառավարման երկու ընդհանուր կանոն: Առաջինում արվարձանի բնակիչներն ուշադրություն չեն դարձնում հարևանների գործողությունների վրա, դատողություններ չեն անում, իսկ երկրորդում արվարձանը հանրային չի դարձնում նրանց անձնային գործողությունները: Զի ենթադրվում, որ մեկն անհարմարություններ կստեղծի մյուսների համար նրանց ուշադրություն չդարձնելու գործընթացում: Արդյունքը լինում է այն, որ արվարձանները դիտվում են որպես խաղաղ կամ ծանծրայի վայրեր, քանի որ փորձելով միմյանց չդատել՝ բնակիչները հազվադեպ են շփվում միմյանց հետ: Բաումգարտերը գտնում է, որ արվարձանի բարոյականության կարգի հիմնական կանոնն անուշադրության մատնումն է: Օրինակ՝ Նյու Յորքի արվարձանի հետազոտության մեջ, երբ շրջապատի անդամներից մեկը բարկացնում է մյուս բնակիչներին, հարևանները հազվադեպ են բողոքում: Նրանք տառապում են այնպիսի անհանգստություններից, ինչպիսիք են՝ ավտոմեքենաների աղմուկը, լույսերը, բայց տարիներ շարունակ չեն բողոքում որևէ մեկից: Սա շատ է տարբերվում

պուրիտանական համայնքներից, որտեղ յուրաքանչյուրը գտնվում էր եկեղեցական համայնքի իրավասության տակ: Արվարձաններում ոչ ոքի չի հետաքրքրում մեկի բարեխղճությունը մյուսի նկատմամբ²³:

Հատկանշական է, որ Չիվերի պատմվածքների հերոսները հիմնականում տղամարդիկ են: Կանայք հանդես են գալիս մոր և կնոջ դերում, ու նրանց դերակատարությունը պայմանավորված է ամուսնու հետ հարաբերակցությամբ և նրա վրա ունեցած ազդեցությամբ: Չիվերը նկարագրում է տղամարդու և կնոջ միջև հակասությունները, ժամանակի ընթացքում ամուսնության նշանակության փոփոխությունը: Հասարակական և ընտանեկան հարաբերություններում մարդկանց միջև հաղորդակցման պակասը, արտաքին աշխարհից հիասթափության զգացողություններն ավելի են սրում լարվածությունը: Սա է պատճառը, որ Չիվերի պատմվածքի հերոսները փորձում են հանգստություն գտնել՝ ներքին դատարկությունը լրացնելու համար: Գրականագետ Ալֆրեդ Քազինը գրում է, որ միայնակության զգացողությունն օդի պես անհրաժեշտ էր Չիվերի հերոսներին, քանի որ նրանք իրենց աշխատանքում ձեռքբերումներ ունենալու զգացողություններ չունեն: Նրանք երբեք չեն բախվում կամ պայքարում հասարակության հետ: Ամբողջ հակամարտությունը կենտրոնացած է մարդու գլխում: Մարդիկ պարզապես անհայտանում են, ինչպես կհեռանան սովորական երեկոյից²⁴: Չիվերն անդրադարձել է նաև կնոջ երկակի դիրքին հասարակության մեջ: Այն առավել ցայտուն արտահայտվել է այնպիսի պատմվածքներում, ինչպիսիք են՝ «Ուսյալ ամերիկուհին» («An Educated American Woman»), «Երաժշտության ուսուցչուհին» («The music teacher»): Ամերիկյան ժամանակակից հասարակության մեջ կնոջ մոտիվը հնչում է նաև «Օվկիանոս» («The ocean») պատմվածքում՝ «Մարդկության պատմության մեջ ժամանակակից կինն ամենից դժբախտն է: Նա նետված է օվկիանոսի մեջտեղում»: Չիվերի պատմվածքների կին հերոսները շատ հաճախ ներկայացվում են տնային տնտեսուհու կարգավիճակում, զբաղված են երեխաներին խնամելու և կենցաղային գործերով: Շատ դեպքերում նրանք ընդվզում և փորձում են դուրս գալ միևնույն, ձանձրալի թվացող առօրյայից, ինչպես օրինակ՝ «Չորրորդ խուճապ» պատմվածքի հերոսուհի Բերթան:

Չիվերի պատմվածքներում ամենամեծ հեգնանքն այն է, որ հասարա-

²³ Baumgartner M.P., *The Moral Order of A Suburb*, New York, Oxford UP, 1988.

²⁴ R. G. Colins, *Critical essays on John Cheever*, G. K. Hall & Co Boston, Massachusetts, 1982, Alfred Kazin, «O Hara, Cheever and Apdike», p. 124.

կական կարգերն էականորեն չեն փոփոխվում, չնայած այն խառնաշփոթին, որի միջով անցնում են հերոսները: Այսպիսով, իր պատմվածքներում սովորական միջին խավի ամերիկյան ընտանիքի ներքին անձնային հարաբերություններն ուսումնասիրելիս Չիվերի ուշադրության կենտրոնում առավելապես անհատն է՝ նրա բարոյական և հոգեբանական նկարագիրը, ցուցաբերած վարքը կյանքի այս կամ այն իրավիճակներում: Չիվերին հերոսների բանական և գիտակցական կողմն այնքան չի հետաքրքրում, որքան նրանց հոգեվիճակը, զգացմունքային փոփոխությունները, հաջողության հասնելու ճանապարհին նրանց սայթաքումները և վայրկյանները: Ընտանեկան միջավայրում ցանկացած խռովք արտահայտվում է հերոսի ներսի աշխարհում, որն էլ իր ներքին աններդաշնակ վիճակն արտաքին աշխարհում հարթելու պատճառ է դառնում: Ի վերջո հանգում ենք այն գաղափարական ելակետին, որ անձը և ընտանիքը փոխկապակցված երևույթներ են, առանց ընտանեկան միասնության և ամբողջականության մարդը չի կարող ամբողջական ու լիարժեք լինել:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Հոդվածում ուսումնասիրվում են «Ամառանոցային ամուսին», «Չորրորդ խոնձապ», «Ցտեսություն, եղբայր», «Որդը խնձորում» պատմվածքները, որտեղ հերոսներն ունեն ներքին անհամաձայնություններ ընտանիքի անդամների հետ, ինչպես նաև դրսի աշխարհում: Պարզ է դառնում, որ մարդը խնդիրներ ունի ոչ միայն նշված միջավայրերում, այլ նաև ինքն իր հետ, որի պատճառով շարունակ փնտրտուքի մեջ է, ի հայտ են գալիս այնպիսի երևույթներ, ինչպիսիք են՝ մենությունը, հասարակությունից օտարումը, սիրո պակասը, ներքին խառնաշփոթ վիճակը: Այսպիսով, անձը և ընտանիքը փոխկապակցված երևույթներ են, առանց ընտանեկան ամբողջականության և լիարժեքության մարդը չի կարող ամբողջական ու լիարժեք լինել:

Բանալի բառեր - երջանիկ ընտանիք, ընտանեկան ամբողջականություն, մարդու մեկուսացում, ընտանեկան միջավայր, ընտանեկան հարաբերություններ, ճգնաժամային պատկեր, անկանխատեսելի իրավիճակ, հոգևոր ճգնաժամ, ներքին աշխարհ, ժամանակակից հասարակություն:

ВНУТРЕННИЙ КОНФЛИКТ ПЕРСОНАЖЕЙ ДЖОНА ЧИВЕРА В СЕМЬЕ И ОБЩЕСТВЕ

МАРИНЕ АНДРАСЯН

В статье «Внутренний конфликт персонажей Джона Чивера в семье и обществе» на примерах рассказов «Дачный муж», «Четвертая тревога», «Прощай, брат», «Червь в яблоке» рассматриваются герои, переживающие внутренние разногласия в семье и с внешним миром. Очевидно, человек конфликтует не только в указанной среде, но и с самим собой, из-за чего находится в постоянном поиске. Раскрываются такие внутренние явления, как одиночество, отчуждение, недостаток любви, внутренний хаос. Таким образом, личность и семья – понятия взаимосвязанные, без которых личность не может быть полноценной.

Ключевые слова – счастливая семья, целостность семьи, изоляция человека, семейная атмосфера, семейные отношения, кризисное изображение, непредсказуемая ситуация, духовный кризис, внутренний мир, современные общества.

THE INNER CONFLICTS OF JOHN CHEEVER'S HEROES IN FAMILY AND SOCIAL RELATIONSHIPS

MARINE ANDRASJAN

The article is a review of four of John Cheever's short stories: «The Country husband», «The Fourth alarm», «Good by, my brother», «The Worm in the apple». In these stories, Cheever presents his heroes who have disagreements with different family members and with the outside world as well. Cheever reveals with the help of his stories the fact that a human being has problems not only in certain environments but also with himself and consequently, he is in a continuous quest. Loneliness, estrangement from society, lack of love and internal chaotic states and other similar phenomena come to light throughout the quest. A person and a family are accordingly interconnected and a person with no family is not secure and his life would not be full.

Key words - happy family, family completeness, Insulation of man, family environment, Family relationships, crisis image, unpredictable situation, spiritual crisis, Inner world, contemporary society.